

Çukurova Ağıt Söyleme Geleneğinde “Gelin Göçürme Ağıtları”

Prof. Dr. Erman ARTUN*

Ağıt terimiyle bir törene bağlı olsun olmasın, acıklı bir olayı konu alan ve metni de bu olayı hatırlatmaya, bütün yoğunluğuyla yaşatmaya elverişli türkülerin bütünü anlaşılmaktadır (Boratav, 1982:444). Ağıtlar insanlığın ortak acısını canlı şekilde anlatan edebi metinlerdir. Ağıt, bir ölüm üzerine belli bir geleneğe uyularak yapılan törenlerde yakılmış ve söylenmiş bir de böyle bir törende yakıldığı halde daha sonra da hatıralarda yaşayan türkü olarak iki anlama gelir (Boratav, 1982.II:471).

Ağıt yakmanın Türk toplumunda çok eski bir geçmişi vardır. Eski Türklerin üç önemli töreni vardır. Bunlar “sığır”, “şölen” ve “yuğ”dur. İslâmiyet’ten önceki dönemde ünlü bir kişinin ölümünden sonra yapılan ve yuğ adı verilen dinsel yas törenlerinde “sagu” denen şairler söylenirdi. Bu şairlerde ölünün iyilikleri, yaşarken yaptığı işler anlatılırdı. Bugün elimizde ünlü yiğit Alp Er Tunga için söylenmiş bir sagudan parçalar vardır.

Anadolu Türkçe’sinde ağıt, bozlak, Azerbaycan dilindeki ağı ile eş anlamlıdır. Kökeni ağlamak, bozlamak fiiline dayanır. Yas kelimesi ise Arapça “keder” anlamına gelen “ye’s” ten gelir (Boratav,1982:444). Ağıta Türkmenler "ağı, tavşa" derken, Nogaylar, "bozulamak", Müslüman Kerkük Türkleri "sazlamağ", Hıristiyan Kerkük Türkmenleri "madras", Kırım Türkleri "tagmag" demektedirler (Uludağ,1988:471). Ağıt kavramına verilen isimler birbirinden farklı olmakla birlikte, kavramın ifade ettiği değerler detaylarda görülen küçük farklılıkların dışında genelde ortaklık göstermektedir. Örneğin; Kerkük Türklerinde ağıt söyleme yaygın bir gelenekken, erkekler ağıt söylememektedir. Gagavuzlarda da ağıtı ellerinde kalın muşlar yanan, cenazenin biri ayak, biri baş ucuna oturmuş kadınlar hediye karşılığında söylemektedir (Görkem, 2001:187).

Türkiye’de genellikle ağıt olarak kullanılan bu söz, bazı yörelerde farklı şekilde de kullanılabilir: Bayatı (Kars), deme (Sivas), deşet (Adana), deyiş (Malatya), deyişet (Samsun), dil (Doğanşar-Sivas), lâvik (Kırşehir), ölgülü (Burdur), sau (Muş), sızılama (Doğu Anadolu), şin (Elazığ), şivan (Diyarbakır), yakım (İçel-Isparta), yas (Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Muğla) (Kaya,1999: 245).

Sözlü gelenekte gerek töreni gerekse çağrılan metni ve onun ezgisini adlandırmak için özel deyimler vardır; ancak bu deyimlerde bir anlam kesinliği yoktur. Ağıt yerine kimi zaman acıklı türkü, deme, bozlak, gelin ağıtı, gelin yası, ölüm acısı gibi deyimler de kullanılır (Boratav, 1982:444). Ağıtlar acı bir olayın özellikle de ölüm olayının ardından söylenen türküleridir.

Kişi ya da topluma acı veren her konu, ağıt konusu olmuştur. Ağıtlar incelendiğinde, ağıt söylemenin temel noktasını ölüm kavramının oluşturduğu görülmektedir. Türk kültürü içinde defin, yas ve ağıt söyleme geleneği birlikte var olmuştur. Defin, yas ve ağıt törenleri İslâmiyet öncesinde uygulanan şekil ve inanç biçiminin, İslâmiyet’le sentez oluşturarak varlığını koruduğu dini geleneklerdir (Uludağ, 1988:472).

Ağıtların içeriği ve ezgisi toplumun ortak yaratma gücüyle zenginleşir. Bazılarının hangi kişi ya da olay için ve kim tarafından söylendiği bilinse de ağıtın temelde sözlü bir gelenek olması ve ağızdan ağza geçerek yayılması nedeniyle bu bilgiler hiçbir zaman kesinlik kazanamamıştır. Bu yüzden ağıtların yarı anonim folklor ürünleri arasında sayılması gerekir (AB, 1987, C.1: 188).

*Çukurova Ün. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. Böl. Öğr. Üyesi. ADANA

Türkülerin bir kısmı konu itibariyle ağıttır. Bu durum ağıtların zamanla türkü haline dönüştüğünü göstermektedir. Kıtaların arasında bazı âşıkların şiirlerinden, türkülerinden parçalar bulunan ağıt örnekleri de vardır. Ağıt bir nazım biçimi değil, bir nazım türüdür (Kudret,1980:265).

Ağıtlar belli bir ezgiyle söylenir. Ölüm, acı vb. konularda söylenen türkülerle benzeşirler. Ancak ezgileriyle ayrılırlar. Ağıtlar hece vezniyle söylenmekte ve mâni, koşma, türkü, destan şekillerinde olmaktadır. Ağıtlar çeşitli yörelere göre 7, 8, 11 li hece ölçüsüyle söylenirler. Bazı yörelerde ağıt, ezgiyle mani kıtalarının art arda gelmesiyle söylenir. Bazı olaylar üzerine yakılan ağıtlar önce türkü haline gelir, ninni ezgisiyle ninni şeklinde de söylenir.

Ölüm Dışı Söylenen Ağıtlar

Ağıtlar, eski ayın karakterli dinî törenlerin birer kalıntısıdır. Ağıtların icrası cenaze, evlenme, askere yollama gibi geçiş dönemleri sırasında olmaktadır. Ağıt söyleme geleneği kültürel değişim ve gelişime göre incelenmelidir. Sözlü kültürde yaşayan ağıtlar çağlar boyu değişerek günümüzdeki şeklini almıştır. Değişen, gelişen toplumla birlikte ağıtların da değiştiğini gözlemleyebiliriz (Görkem, 2001:16).

Ağıtlara yas adı da verilir. Ölünün arkasından yakılmasının yanı sıra gelin çıkarken, kına yakılırken, asker uğurlanırken de ağıt söylenir. Önceleri yalnızca ölümlerin ardından söylenen ağıtlar çeşitli konularda söylenmeye başlanmıştır. Zamanla dünyanın fâniliği, ömrün kısalığı, ihanet, kıskançlık, sadakatsizlik, feleğe sitem de ağıta konu olmuştur. Yurdun istilâ görmesi, kaybedilen toprakların uyandırdığı acı, ağıt yakılan konular arasında yer almıştır. Zلزle, yangın, sel gibi afetler ağıtla dile getirilmiştir.

Genç yaşta dul kalan kadının sıkıntıları, kına yakma törenlerinde baba evinden ayrılmanın hüznü, yavrusunu kaybeden anneler, geyikler, koyunlar ve leyleklerin başlarına gelen olaylar vd. ağıtların içeriğine yeni boyutlar kazandırmıştır.

Evlenme törenlerinin belli bir yerinde geline kına yakarken yapılan birtakım işlemlerle söylenen türkülere -tümüyle- “gelin ağıtı”, “gelin yası” denir. Aslına bakılırsa bunlara vesile olan olaylarda ölüm acısı niteliğinde bir yön yoktur. Yalnız iki vesilede, ölüm ve evlenme hallerinde, ağıt bir tören ögesi olur (Boratav, 1982: 444).

Kına gecelerinde ve düğünlerde de gelin ağlatmak için ağıtlar yakılmaktadır. “Kız ağdı, gelin ağdı, ağıt havası, gelin ağlatma havası, gelin savusu, savu sağnik, gelin türküsü, gelin yası ve okşama” adı verilen ağıtlardır. Ölüm acısı yerine ayrılık üzüntüsü vardır. Gelin ağıtları gelinin ağzından ya da yakıcıların ağzından söylenir (Şenel, 1988:473).

Çukurova Gelin Göçürme Ağıtları

Ağıt söyleme geleneği Çukurova’da çok yaygındır. Hatta bu konuda uzmanlaşmış özel ağıt söyleyicileri vardır. Bu kişiler acıklı olaya konu olan kişiyi tanınmasalar bile çevreden edindikleri bilgilere dayanarak, klâsikleşmiş ağıt tekniği ile olay hakkında duyguca yüklü ağıtlar söyleyebilirler.

Bazı âşıklar, toplumu derinden sarsan olaylarla ilgili destanlar yazarlar ve bunları, kendileri veya sesi güzel olan diğer kişiler, köy, kasaba ve şehirlerde söyleyip satarlar. Düğünlere "kınaacı" giden âşıklar, meraklıların isteklerini yerine getirmek için, saz eşliğinde yörenin çok bilinen ağıtlarını söylerler.

Çukurova’da düğünlerde kına gecelerinde söylenen ağıtlar ‘kına ağıtı, baş övme, duvak ağıtları, gelin alma” olarak bilinir. Kına ağıtları, Çukurova Bölgesi düğünlerinde kına gecesinde, geline kına yakarken söylenen ağıtlardır. Ağıt söylemede usta ağıtçı kadınlar özel olarak çağrılırlar. Kına gecesi söylenen ağıtlar, genellikle gelinin ağzından söylenir. Kına gecesi gelin kızın ağlaması adettendir. Ağlamayan gelin adayı ayıplanır; çünkü bu, ana-babasını tez unutacağı şeklinde yorumlanır. Bu nedenle gelin kız hem ağlar hem güler, istese de istemese de âdeti uygular. Diğer yandan kına gecesi gelin kız için bir tür bekârlığa veda gecesidir.

Kına ağıtları, tıpkı ölüm ağıtları gibi belli bir tören unsuru taşıyan ağıtlardır. Bu ağıtlarda, ölüm ağıtlarındaki gibi bireysel ağıtlara rastlanmaz. Kına ağıtlarının hepsi anonimdir ve yalnızca kadınlar tarafından, gelin kıza kına yakılırken ve genellikle sessiz, çalgısız söylenir. Yakımcı, yörede ağzı bu işe yatkın, olaya uygun söz düşürmesini bilen, orta yaşlı bir kadındır. Yakımcı yetenekli birisiyle, ağıtını o anda kız evi ile oğlan evinin durumlarına uygun söyleyişlerle süsler. Şayet yetenekli değilse, daha önce kına gecelerinde söylediği dörtlüklerle de ağıtına giriş yapabilir.

Çukurova gelin göçürme ağıtları, incelememizde yer verdiğimiz malzemelere dayanılarak

1. Geline Kına Yakma Ağıtları,
2. Gelin Ağzından Söylenen Ağıtlar,
3. Gelinin Annesinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtları,
4. Gelinin Kız Kardeşinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtları,
5. Gelin Göçürme Ağıtları,
6. Gelin Baş İvme Ağıtları olarak altı bölüme ayrılmıştır.

Bu sınıflandırmalardan hareketle gelinin, güveyin, ailesinin ve çevrelerinin evlilik ve evlenen kişilerle ilgili duyguları, düşüncelerini görebilmekteyiz. Ağıtlar bir tür duyguların ifadesine aracılık etmektedir.

1.Geline Kına Yakma Ağıtları

Kına gecesinde, kına yoğrulurken ağıt yakmak, gelini ağlatmak Anadolu’nun pek çok bölgesinde rastlanan bir gelenektir. Kına gecesi gelin evinde düzenlenen son gecedir. Deplek (darbuka) eşliğinde oyunlar oynanır, yatsı vaktinde geline kına yakılırken dağıtılan ‘kına çerezi” yenilir. Geceye katılanlara da kına yakılır ve bir parça kına da güveye gönderilir. Kına ağıtları Çukurova halk edebiyatında önemli bir yer tutar.

Geline kına yakma ağıtları (GGA 1 - GGA 10) kına eğlenceleri sırasında bu konuda yetenekli olan kişiler, gelinin ya da damadın arkadaş ve akrabaları ağzından söylenirler. Genellikle gelinin annesinden, evinden, köyünden ayrılmasının güçlükleri anlatılır.

Bu ağıtlarda gelinin annesine, babasına, emmesine seslenilir. Geline dua niteliğinde sözlerdir.

2.Gelin Ağzından Söylenen Ağıtlar

Gelin ağzından söylenen ağıtlara (GGA 11 – GGA 27) bakıldığında, gelinin üzüntülerinin, yalnız, kimsesiz kalma korkusunun, evinden ayrılmasının burukluğunun gelinin ağzından anlatıldığı görülmektedir. Bu ağıtlarda gelinin babasına, ağabeyine ya da akrabalarına da sitem ettiği görülür.

Anneye sitem, babaya kardeşlere yalvarma niteliklidir. Gelin bu ağıtlar aracılığıyla aile bireyelerine, evine, çevresine veda etmekte, helallik istemektedir.

3. Gelinin Annesinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtları

Bu ağıtlarda annenin duyduğu üzüntüyü, kızına olan sevgisini, kızına gelecekle ilgili hayırdua etmesini, kızına nasihatlerini görmekteyiz. Kına gecesinde ya da oğlan evi gelini almaya geldiğinde söylenmektedir.

4. Gelinin Kız Kardeşinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtları

Kına gecesinde ve gelin uğurlamada söylenen bu ağıtta (GGA 31) gelinin kız kardeşlerinin, evlenen kardeşlerine sevgisi, nasihatleri ifade edilmektedir.

5. Gelin Göçürme Ağıtları

Gelin göçürme ağıtlarını (GGA 32- GGA 33), damat tarafının gelin kınasını almaya geldiklerinde söyledikleri ağıtlar oluşturmaktadır. Genellikle damadın bir yakınının ağzından söylenen ağıtlardır. Bu ağıtlarda gelini almaya geldik, gelini göçürmeye geldik, gelin artık gidici vb. sözler yer almaktadır. Kına gecesinin sonuna geldiği de bu ağıtlardan anlaşılmaktadır.

6. Gelin Başı Övme Ağıtları

Gelin oğlan evine getirildiğinde, iki kadın gelinin iki tarafına dikilip, yüzü örtülü bir şekilde sandalyede oturan gelini överler.

Gelin başı övme ağıtları damadın annesi ya da yakın akrabaları tarafından söylenen türkülerdir. Bununla beraber gelinin annesi de gelin başı övme ağıtları söyler. Gelinin annesinin, kızını özleyeceği belirtilirken damadın yakınları tarafından söylenen ağıtlarda gelinin yeni hayatında mutlu olacağı vurgulanır.

Bu tür ağıtlar kaynananın ağzından, güveyin kardeşinin ağzından söylenmektedir. Kaynana ağzında söylenen ağıtlarda geline nasihat, gelinin giyim kuşama, gelinin soyluluğu, güveyi övme vardır. Ayrıca bu ağıtlarda geline yeni yuvasını ve eşini sevmesi öğütlenir.

1. Geline Kına Yakma Ağıtları

Geline çevresindeki kişiler tarafından söylenen ağıtlardır

GGA 1.Geline Kına Ağıtı

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Çattılar kazan taşını
Bozdular kızın başını
Kız gelin olmuş gidiyor
Çağırın gelsin kardaşını

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Biner atın karasına
Gider yolun doğrusuna
Kız gelin olmuş gidiyor
Çağırın gelsin dayısına

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Atladım geçtim haneyi
Vurmayın kır ata kınayı
Kız gelin olmuş gidiyor
Ağlatmayın sefil anayı

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Biner atın dorusuna
Gider yolun doğrusuna
Kız gelin olmuş gidiyor
Çağırın gelsin komşusuna

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Biner atın kabasına
Gider yolun obasına
Kız gelin olmuş gidiyor
Çağırın gelsin babasına

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Biner atın alasına
Gider yolun dengi sıra
Kız gelin olmuş gidiyor
Çağırın gelsin anasına

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Kütük attım karmçalı
Yanı çifte görümceli
Kız gelin olmuş gidiyor
Hem analı hem bacılı

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Biner atın iyisine
Gider yolun kıyısına
Kız gelin olmuş gidiyor
Çağırın gelsin emmisine

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası (K.1).

GGA 2.Geline Kına Ağıtı

Aşağıdan gürül gürül göç gelir
Gelir amma gürültüsü geç gelir
Kız anadan ayrılması güç gelir

Al gelin almaya, geldik almaya
Alıp da dönmeye, geldik dönmeye

Aşağıdan gelir gelin alıcı
 Önüne tutarlar yalın kılıcı
 Biz de biliyoruz eller alıcı

Al gelin almaya, geldik almaya
 Alıp da dönmeye, geldik dönmeye

Sabah seni indirirler yollara
 Al kına yakarlar beyaz ellere
 Sakın kızım sakın, düşme dillere

Al gelin almaya, geldik almaya
 Alıp da dönmeye, geldik dönmeye (K.13).

GGA 3.Geline Kına Ağıtı

Tarlaya bostan ekerler
 Dibine çizik dikerler
 Gurbete giden kızın
 Gözüne sürme çekerler

Atladı geçti eşiği
 Sofrada kaldı kaşığı
 Büyük evin yakışığı

Kız eşim kınan kutlu olsun
 Vardığın yer mutlu olsun

Bir incecik ark akıyor
 Haydin bizde bakalım
 Bir öksüzce kız çıkıyor
 Haydin kınasını yakalım

Kız eşim kınan kutlu olsun
 Yarelim ağzın tatlı olsun
 Vardığın yer mutlu olsun

Bahçede kavak kurusu
 Dibinde keklük sürüsü
 Gelin bacılar ağlayalım
 Bu da ölümün yarısı

Kız aman kutlu olsun
 Vardığın yer mutlu olsun (K.2)

GGA 4.Geline Kına Ağıtı

Yazıya biber ekerler
Kökünü güzün sökerler
Gurbet ele giden kızın
Eline kına yakarlar

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız anası kız anası
Çağırın gelsin öz anası (K.4)

GGA 5.Geline Kına Ağıtı

Ak bakırlar susuz kaldı
Yüksek evler ıssız kaldı
Anacığın ıssız kaldı

Sen uyu bülbül ben uyanayım
Sen şakı bülbül ben yanayım

Vurun kızın kınasını
Çağırın gelin anasını
Ağlatmayın yavrusunu

Sen uyu bülbül ben uyanayım
Sen şakı bülbül ben yanayım (K.15)

GGA 6.Geline Kına Ağıtı

Kız anası kız babası
Başında mumlar yanası
İşte koyup gidiyorum
Hani bunun öz anası

Kurdular ocak taşını
Yaptılar yemek aşını
Kız ağlatma kardaşını
Silin bunun göz yaşını (K.15)

GGA 7.Geline Kına Ağıtı

Eşref saat çıktık yola
Selam verdik sağa sola
İşimiz hayırlı ola

Kalk buyur bize gidelim
Boynuna altın dizelim

Evimizin önü kuyu
Kuyudan alırlar suyu
İyidir ağanın huyu

Kalk buyur bize gidelim
Boynuna altın dizelim

Evimizin önü basma
Kaldır kaftanın basma
Benim ağam senden yosma

Kalk buyur bize gidelim
Boynuna altın dizelim

Az ovaya gider yollar
Mevlâ'm büyük, bizi kollar
Değmesin hatalı diller

Kalk buyur bize gidelim
Boynuna altın dizelim (K.3)

GGA 8.Geline Kına Ağıtı

Çağırın gelin anasını
Vuralım gelinin kınasını
Anası der ben vuramam

Ben vuramam hem kıyamam
Hizmetine ben doyamam

Çağırın gelin yengesini
Vuralım mı kınasını
Yengesi der ben vururum

Hem vururum hem kıyarım
Hizmetine ben doyarım (K.3)

GGA 9.Geline Kına Ağıtı

Çıktım küllüğün başına
Çağırdım dudu kuşuna
Doğan ayın on beşine

Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Çıktım kavak yarısına
Balta vurdum kurusuna
Üç güzelin birisine

Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası

Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Elim kına yüzüm duvak

Kız anası kız anası
Hani bunun öz anası (K.5)

GGA 10.Geline Kına Ağıtı

Kız anası kız anası
Başında mumlar yanası
Kız sabahtan gidici
Hani bunun öz anası

Çattılar ocak taşını
Kurdular düğün aşını
Çağırın öz gardaşını
Kız sabahtan gidici

Atladım geçtim Tuna'yı
Kır ata vurun kınayı
Ağlatmayın sefil anayı
Kız sabahtan gidici

Baba ekinin bitti mi
Gardaş ekmeğin yetti mi
El kızı keyfin yetti mi
Kız sabahtan gidici

Atladım geçtim eşiği
Sofrada kodum kaşığı
Büyük evin yakışığı
Kız sabahtan gidici

Tuz torbasını tuzsuz koyan
A bakırını susuz koyan
Büyük evi ıssız koyan
Kız sabahtan gidici (K.6)

2. Gelin Ağzından Söylenen Ağıtlar

GGA 11.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Gerek bu kıza bir ana
Ağlaşalım yana yana
Canım ana gülüm ana

İşte koyup gidiyorum
İlinize ne diyorum

Gerek bu kıza bir baba
Ağlaşalım kaba kaba
Canım baba gülüm baba

İşte koyup gidiyorum
İlinize ne diyorum

Gerek bu kıza bir bacı
Ağlaşalım acı acı
Canım bacı gülüm bacı

İşte koyup gidiyorum
İlinize ne diyorum (K.7)

GGA 12.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Baba kızın yok mu idi
Bir kız sana yük mü idi
Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok mu idi (K.7)

GGA 13.Gelin kız ayrıca arkadaşlarına da şunları söyler:

Yunak yuduğumuz taşlar
Gölgelendiğimiz ağaçlar
Gelin oldum gidiyorum
Unutmayın arkadaşlar

Arkamı verdiğim dutlar
Elimi yuduğum arklar
İşte geldim gidiyorum
Silip süpürdüğüm yurtlar (K.8)

GGA 14.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Ağlayı ağlayı kör oldu gözlerim
Yürüyü yürüyü yoruldu dizlerim
Gece gündüz annem seni özlerim
Arayıp da bulamadım ne çare seni

Aşağıdan gelene ne oldu
Vurdu kolumu kırdı
Yavrum sana dayanmam derdi
Attı beni gurbet ile

Evlerinin önü kavak
Kavaktan dökülür yaprak
Elim kına, yüzüm duvak
İşte geldim gidiyorum

Yele gitti yele gitti
Boz bulanık sele gitti
Kınamayın eller beni
Gelin anam gelmez yola gitti (K.8)

GGA 15.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Eğim eğim olmuş dutun dalları
Kırılmış gelin anamın belleri
Çok uzak imiş gurbetin elleri
Bulamadım anam seni (K.8)

GGA 16.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Yüce dağlara karlar yağmış
Fidan ağaçlar boynunu eğmiş
Esen yeller bize mi değmiş
Ne diyeyim anam sana

Gider oldum el başıma derilir
Gitme diye annem boynuma sarılır
Bizim kısmet de gurbet elden verilir
Ne diyeyim anam sana

Ala kilim attım dala
Gün görmedim güle güle
Ben gidiyorum gurbet ele
Ne diyeyim anam sana (K.8)

GGA 17.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Atım gelir seke seke
Ayağımda gümüş toka
Ben annemden ayrılmazdım
Ayırdılar çeke çeke

Gurbet ele gurbet ele
Dayanamam gurbet ele
Kurban olam canım anam
Verme beni gurbet ele

Gurbet elden kına geldi
Dertler yüreğimi deldi
Uyan anam uyan
Bu ayrılık bize geldi

Kız anam kınam yoğrulmuş
 Âleme böyle buyrulmuş
 Şu görüneni ekin sandım
 Ekin değil burçak imiş (K.7)

GGA 18.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Atladım geçtim eşiği
 Sofrada koydum kaşığı
 Kız ananın yakışığı
 İşte koyup gidiyorum

Çul yuduğum yaşlı taşlar
 Gölgeledi bak ağaçlar
 Ben anamdan gidiyorum
 Selam söylen uçan kuşlar

Yeldirir kır at yeldirir
 Yelkesini yel kaldırır
 Yabancıya vermen kızı
 Kaynana gelin öldürür (K.7)

GGA 19.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Evimizin önü kavak
 Dalım kırdığım ufak ufak
 İşte ben de gelin oldum
 Elim kına yüzüm duvak

Baba kızın çok mu idi
 Bir kız sana yük mü idi
 Kör olası hısımlarım
 Hiç oğlunuz yok mu idi (K.5)

GGA 20.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Bu kıza gerek bir ana
 Ağlayalım yana yana
 Canım ana gözüm ana
 Salma beni gurbet ele

Gurbet ele gurbet ele
 Dayanılmaz kötü dile

Bu kıza gerek bir baba
 Ağlayalım yana yana,
 Canım baba gözüm baba
 Aha bindim gidiyorum

Gidiyorum gidiyorum
Komşulara ne diyorum

Bu kıza gerek bir emmi
Ağlayalım yana yana
Canım emmi gözüm emmi
Salma beni gurbet ele

Gurbet ele gurbet ele
Dayanılmaz kötü dile

Bu kıza gerek bir dezze
Ağlayalım geze geze
Canım dezze gözüm dezze
Aha bindim gidiyorum

Gidiyorum gidiyorum
Komşulara ne diyorum

Bu kıza gerek bir bacı
Ağlayalım acı acı
Canım bacı gözüm bacı
Salma beni gurbet ele

Gurbet ele gurbet ele
Dayanamam kötü dile,

Kapımızın önü dutlar
Ürüşüyor bütün itler
Silip süpürdüğüm yurtlar
Aha bindim gidiyorum

Gidiyorum gidiyorum
Komşulara ne diyorum

Atladım gittim eşiği
Sofrada buldum kaşığı
Koca evin yakışığı
İşte bindim gidiyorum

Gidiyorum gidiyorum
Komşulara ne diyorum (K.10)

GGA 21.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Kınayı getir aney
Parmağın batır aney
Misafirim yanımda
Bu gece yatır aney

Kavak kavak çekerler
 Dibine su dökerler
 Uzak yoldan geleni
 Terli terli öperler

Evlerinin önu marul
 Sular akar harıl harıl
 Sabahleyin kalk annem
 Kızım diye bana sarıl (K.9)

GGA 22.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Çattılar ocak taşını
 Kurdular düğün aşını
 Çağırın gelsin kardaşını
 Bağlasın gelin kuşağını

Baba kölen olayım
 Sakalının teli olayım
 Verme beni yad ellere
 Kapında kulun olayım (K.8)

GGA 23.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Samenim geldi duruyor
 Heral kına yakıcılar
 Yeni ümidim kesildi
 Heral beni vericiler

Evimizin önu kavak
 Kavaktan dökülür yaprak
 Sanki ben de gelin mi oldum
 Elim kına yüzüm duvak

Ana kızından ayrılmaz
 Gider gurbet ele gelmez
 Vermen beni yabancıya
 Eloğlu kıymetim bilmez

Şu görünen ekin sandım
 Ekin değil burçak imiş
 Kız anadan ayrılması
 Yalan değil gerçek imiş

Evimizde vardı sobam
 Toplanmış hep elim obam
 Ver de elini öpeyim
 Beni gelin veren babam

Çattılar ocak taşını
 Kurdular düğün aşını
 Kız kınayı yaktırmıyor
 Çağır gelsin kardeşi (K.7)

GGA 24.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Kapımızda çöp müydüm?
 Bacanızda ot muydum?
 Bu yıllık da dursaydım
 Üstünüzde yük müydüm?

Çattılar çatı taşını
 Kurdular düğün aşını
 Çağırın gelsin öz kardaşımı
 Silsin gözünün yaşını

Arkamı dayadığım duvar
 Elimi yuduğum pınar
 Verdi kardaşım gönülsüz
 Evde kaldı dokuduğum çuval (K.9)

GGA 25.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Altın tasta al kınalar ezildi
 Uyku geldi ela gözler süzüldü
 Atlı geldi gözeneğe dizildi
 Aman ağlatmayın kızlar anamı.

Elinizden elinizden
 Kurtulayım dilinizden
 Yeşilbaşlı ördek olsam
 Sular içmem gölünüzden (K.9)

GGA 26.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Bir incecik çay bulanır
 Çocuklar dört dolanır
 Ana besler el gönenir
 Giderim anam giderim
 Yüreğine dert ederim.

Yuduğum yassı taşlar
 Gölgelediğim ağaçlar
 Aha koydum gidiyorum
 Beni unutman gardaşlar.

Baba baba kölen olam
 Sakalının teli olam

Beni verme yad ellere
Gapında kölen olam.

Çattılar ocak taşımı
Gurdular düğün aşımı
Çağırın gelin gardaşımı
Çeksin atımın başımı
Silsin gözümün yaşımı (K.5)

GGA 27.Gelin Ağzından Söylenen Ağıt

Hoşça kalın sevdiklerim
İşte bindim gidiyorum
Hakkınızı helal edin
İşte bindim gidiyorum

Anam, babam, kardeşlerim
Yiyip içtiğim dostlarım
Konu komşu yoldaşlarım
İşte bindim gidiyorum

Anacığımın kucağından
Sıcak baba ocağından
Evimizin bucağından
İşte bindim gidiyorum

Mevlâ'm yazmış bu yazıyı
Kalbindeki bu sızıyı
Anadan ayırın kuzuyu
İşte bindim gidiyorum

Üzerimde ak gelinlik
Gözüm yaşlı bağrım yank
Ciğerlerim bölük bölük
İşte bindim gidiyorum

Yakın kızlar al kınayı
Çok ağlatmayın anayı
Uçurdu gözden sunayı
İşte bindim gidiyorum

Al kuşağı bağlayınız
Dertli dertli söyleyiniz
Hakkın helal eyleyiniz
İşte bindim gidiyorum

Acı basmayın kornaya
Arkamı döndüm sılaya
Sıcak bir yuva kurmaya
İşte bindim gidiyorum

Yeter gayri deme sözü
 İçimize döktün sızı
 Istraplar dizi dizi
 İşte bindim gidiyorum (K.10)

3. Gelinin Annesinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtları

GGA 28. Gelinin Annesinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtı

Koca evleri ıssız koydun
 Ak güğümleri susuz koydun
 Yavrum beni sensiz koydun
 Uğurlar olsun yavrum sana

Kil ağacı boğum boğum
 Gül yaprağını döktü bugün
 Ayrılığın günü doğdu bugün
 Uğurlar olsun yavrum sana

Çekin atını şöyle dursun
 Çağırın yavrumu oda görsün
 Bunların muradını Allah'ım versin
 Uğurlar olsun yavrum sana

Kara kalem aldım elime
 Düştüme gurbetin yoluna
 Selâm söyleyin beni çifte geline
 Uğurlar olsun yavrum sana

Yakın kızın kınasını
 Çağırın gelsin kardaşını
 Mevlâ'm yapsın bunların binasını
 Uğurlar olsun yavrum sana

Ağaçlarda giymiş donunu
 Kuşlarda arttırır ününün
 Saya saya bitiremedim gününü
 Allah'a emanet ol sen yavrum

Yata yata Çukurova yurt olur
 Her sineğe bir alıcı kurt olur
 Sen gidersen içerime dert olur
 Uğurlar olsun yavrum sana

Bir âh desem karlı dağlar erir
 Gözümün yaşı değirmeni yürütür
 Bu ayrılıkta iflah etmez çürütür
 Uğurlar olsun yavrum sana

Genç yaşında giydim karayı
 Ciğerime açtın derin yarayı
 Doktorlarda bulamamış çareyi
 Ne diyeyim yavrum sana

Aşağıdan yukarıya gelinmez
 Kimin ölüp kimin kaldığı bilinmez
 Ölse gurbette gözümler yumulmaz
 Ne diyeyim yavrum sana (K.10)

GGA 29.Gelinin Annesinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtı

Karlı dağlara karlar yağmış
 Kürümeye kürek ister
 Esen yeller bize değmiş
 Dayanmaya yürek ister

Çayırımız çimsiz olsun
 Pınarımız kumsuz olsun
 Gurbet ele giden kızın
 Saçı da simsiz olsun

Aşağıdan gelen eller
 Develeri kilim sallar
 Gurbetteki yaban eller
 Nemiz olur yavrum bizim

İğde çiçek açmış dalı götürmez
 Yollar butrak olmuş kervan oturmaz
 Anasının kuzusu da nazlı kahr götürmez
 Üzmeyin benim kuzumu (K.3)

GGA 30.Gelinin Annesinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtı

Sis kapladı yüce dağlar
 Yeşillendi bahçe bağlar
 Kızım gelin olmuş gider
 Gözlerimden yaşlar çağlar

Kızım kızım ceylan kızım
 Ben kimlere edim nazım

Lale sümbül açılacak
 Kokuları saçılacak
 Ayrılıp da gidiyorsun
 Sensiz nasıl göçülecek
 Kızım kızım nazlı kızım
 Durmaz ağlar iki gözüm

Ekin ekdim dermek gerek
 Hasretini çekmez yürek
 Kederlenme nazlı kızım
 Yoklayacam etme merak
 Kızım kızım selvi kızım
 Geçti bahar gelmez yazım

Böyle kızım bizde töre
 Buna yoktur hiçbir çare
 Kızım gelin olmuş gider
 Ciğerlerim pare pare
 Kızım kızım selvi kızım
 Töremize yoktur sözüm

Dinle kızım nasihatim
 Şeref namus haysiyetin
 Ömür boyu sana gerek
 Ezan bayrak hem kitabım
 Kızım kızım nazlı kızım
 Budur senden tek niyazım

Gören der ki ağlamayın
 Karaları bağlamayın
 Böyle gelmiş böyle gider
 Ciğerleri dağlamayın

Kızım kızım nazlı kızım
 Mevlam olsun kılavuzun (K4)

4. Gelinin Kız Kardeşinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtları

GGA 31. Gelinin Kız Kardeşinin Ağzından Gelin Uğurlama Ağıtı

Pencerenin tıkrırsı
 Kız evinin zıkırtısı
 Bacım Havva düğün kurmuş

Yok kardaşına okuntusu
 Gelmedi bana okuntusu

Anaların sancısı
 Baş soğanın acısı
 Gelin olup gidiyor
 İki kardaşın da ortanca bacısı oy oy

Yok kardaşına okuntusu
 Gelmedi bana okuntusu

Taksilerin hızına
Aslan bacımın kızına
Kötü söze kulak verme
Sen bak dayının sözüne

Her söze kulak verme
Sen bak ananın sözüne) (K.11)

5. Gelin Göçürme Ağıtları

GGA 32.Gelin Göçürme Ağıtı

Kalk gelin yukarı deşir şeşini
Emmi dayı bitirsınler işini
Çok ağlama sil gözünün yaşını
Al gelin almaya geldik almaya

Gelinin kınası çamurdan mıydı
Gözünün sürmesi kömürden miydi
Ananın yüreği derinden miydi
Al gelin almaya geldik almaya

Gelinin izarın almış kurdan
Bunu böyle emreylemiş yaradan
Sabah seni göçürürler buradan
Al gelin almaya geldik almaya

Beline bağlamış yelpe kuşağı
Ardına düşürmüş mektep uşağı
Oturduğun kızım huri döşeği
Al gelin almaya geldik almaya

Tepecik tepecik görünen taşlar
Babanın damının taşı değil mi
Simirce simirce yağın yağmurlar
Babanın gözünün yaşı değil mi (K.12)

GGA 33.Gelin Göçürme Ağıtı

Aşağıdan gürül gürül göç gelir
Gelir amma gürültüsü geç gelir
Kız anadan ayrılması güç gelir

Al gelin almaya, geldik almaya
Alıp da dönmeye, geldik dönmeye

Aşağıdan gelir gelin alıcı
Önüne tutarlar yalım kılıcı
Biz de biliyoruz eller alıcı

Al gelin almaya, geldik almaya
Alp da dönmeye, geldik dönmeye

Sabah seni indirirler yollara
Al kına yakarlar beyaz ellere
Sakın kızım sakın düşme dillere

Al gelin almaya, geldik almaya
Alp da dönmeye, geldik dönmeye (K.13)

6. Gelin Başı Övme Ağıtları

6.1. Kaynananın Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

GGA 34.Kaynananın Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

Giydiğin hara gelinim
İnme pınara gelinim
Allah onara gelinim

Sen sefa geldin gelinim
Ağzın tatlı olsun

Tokada ceviz gelinim
Kırarım govuz gelinim
Eoğlu yavuz gelinim

İn sefa geldin gelinim
Sen sefa geldin

Kapıda mazı gelinim
Mazının özü gelinim
Kaynanan cazı gelinim

Sen sefa geldin gelinim
Dilin tatlı olsun

Giydiğin atlas gelinim
İğneler batmaz gelinim
Yalnız yatmaz gelinim

Sen sefa geldin gelinim
Dilin tatlı olsun

Giydiğin çizme gelinim
Ökçesin büzme gelinim
Obayı gezme gelinim

Sen sefa geldin gelinim
Dilin tatlı olsun

Halburda kepek gelinim
Ağzında kapak gelinim
Nişanlın köpek gelinim

Sen sefa geldin gelinim
Dilin tatlı olsun

Kapıda soku gelinim
İçinde koku gelinim
Nişanlın fakı gelinim

Sen sefa geldin gelinim
Dilin tatlı olsun

GGA 35.Kaynananın Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

Maraş'ta kına gelinim
Okkası ona gelinim
Sevdiğin suna gelinim
Ağzın tatlı olsun

Kapıda söğüt gelinim
Verdiğim öğüt gelinim
Sevdiğin yiğit gelinim
Ağzın tatlı olsun

Sen sefa geldin gelinim
Gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım
Ağzın tatlı olsun

Çarşıda nişe gelinim
Okkası beşe gelinim
Sevdiğin paşa gelinim
Ağzın tatlı olsun

Sen sefa geldin gelinim
Gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım
Ağzın tatlı olsun (K.8)

GGA 36.Kaynananın Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

Dilin tatlı olsun
Kınan kutlu olsun
Elin çullu olsun
Dilin ballı olsun

Mazı mazının közü
 Bu kimin kızı
 Mehmet Efendinin kızı
 Gelinim sen sefa geldin.

Giydiğin telli incecik belli
 Gelinim gurbet elli
 Rafta kepek nişanlın köpek
 Gelinim sen sefa geldin.

Biner atın iyisine
 Sürer yolun kıyısına
 Selam söyleyin dayısına
 Gelinim sen sefa geldin (K.9)

GGA 37.Kaynananın Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

Giydiği çiçekli
 Yanı bıçaklı
 Yanı çifte köçekli
 Gelinim sen sefa geldin.

Giydiğin çizme
 Ökçesin büzme
 Ellerle gezme
 Gelinim sen sefa geldin.
 Çarşıda şişe
 Okkası beşe
 Kız gelin Eşe
 Gelinim sen sefa geldin.

Çarşıda ceviz
 Kırdırdım kavuz
 Nişanlın yavuz
 Gelinim sen sefa geldin.

Payas'tan aldım kına
 Okkası ona
 Gelinin adı Döne
 Gelinim sen sefa geldin (K.2)

GGA 38.Gelin Başı Övme Ağıtı

Kapıda söğüt gelinim, kapıda söğüt
 Verdiğim öğüt gelinim, verdiğim öğüt
 Sevdığın yiğit gelinim, sevdığın yiğit

Sefa geldin gelinim, gelmen kutlu olsun
 Yarenim, yoldaşım, bacım: ağzın tatlı olsun

Çarşıda şişe gelinim, çarşıda şişe
Okkası beşe gelinim, okkası beşe
Sevdiğin paşa gelinim, sevdiğin paşa

Sefa geldin gelinim, gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım: ağzın tatlı olsun

Giydiğin çizme gelinim, giydiğin çizme
Ökçesin büzme gelinim, ökçesin büzme
Komşuyu gezme gelinim, komşuyu gezme

Sefa geldin gelinim, gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım: ağzın tatlı olsun (K.13).

GGA 39.Kaynananın Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

Gelin, gelini övelim; gelin, gelini
Saçına sırma örelim, saçına sırma
Anası var mı soralım, anası var mı?

Sen sefa geldin gelinim, gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım dilin tatlı olsun

Giydiğin kara gelinim, giydiğin kara
İnme pınara gelinim, inme pınara
Allah onara gelinim, Allah onara

Sen sefa geldin gelinim, gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım dilin tatlı olsun

Kapıda mazı gelinim, kapıda mazı
Güveyin kuzu gelinim, güveyin kuzu
Ağanın kızı gelinim, ağanın kızı

Sen sefa geldin gelinim, gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım dilin tatlı olsun

Giydiğin atlas gelinim, giydiğin atlas
İğneler batmaz gelinim, iğneler batmaz
Yar sensiz yatmaz gelinim, yar sensiz yatmaz

Sen sefa geldin gelinim gelmen kutlu olsun
Yarenim, yoldaşım, bacım dilin tatlı olsun (K.14).

6.2. Güveyin Kardeşi Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

GGA 40. Güveyin Kardeşi Ağzından Gelin Başı Övme Ağıtı

Küçücük pul iğnesi
Geliyor motor sesi
Ben ağabeyimi tanırım
Lacivert elbisesi

Cici pabucum cici
Bastığım çimen içi
Öyle bir gelin aldık
Kavrulmuş fındık içi

Kırmızı şalvar kızarmış
Mavi şalvar bozarmış
Boşasın benim babam
Gerdandan da kız almış

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Babam gelin alıyor
Üç kardeşin bacısı

Ay doğar sini gibi
Sininin dibi gibi
Öyle bir gelin aldık
Buranın gülü gibi

Dam üstünde puşular var
Işıl ışıl ışılar
Abim damat oluyor
Ayı ayıl komşular (K.14)

KAYNAK KİŞİLER

- K.1. Ayşe Kurmuş, 50, Ev Hanımı, İlkokul
 K.2. Güllü Şahin, 43, Ev Hanımı, İlkokul
 K.3. Ali Temiz, Kadırlı, 45, İlkokul Mezunu, memur
 K.4. Elif Kurmuş, 76, Ev Hanımı, Öğrenimi Yok
 K.5. Ayşe Aslan, 95, Ev Hanımı, Erdemli, Köypınarı Köyü, 1995
 K.6. Ummuhani Durakçı, 1942, Hiç Okula Gitmemiş, Ev Hanımı, Saimbeyli/Adana,
 K.7. Muhammer Güneş, Yaş: 44, Ev Hanımı, Anberinarkı Köyü, Kadırlı, 1995
 K.8. Kamile Pangal, Yaşı 69, Öğrenimi Yok, Yeniyayla Köyü, 1997
 K.9. Abdullah Bay, 60, Çiftçi, İlköğretim
 K.10. Hacı Mehmet Ballı, Yaşı 96,1995 Adana-Bahçe
 K.11. Türkan Yazıcı, 48, Ev Hanımı, İlkokul
 K.12. Hanifi Can, Öğretmen, Kadırlı/Karatepe
 K.13. Enver Bulut, Emekli, İlkokul Mezunu, Evli
 K.14. Kezban Bulut, Ev Hanımı, İlkokul
 K.15. Döndü Okyay, Osmaniye, 1337, Okur Yazar Değil, Evli, Göçmen Değil

KAYNAKÇA

- Ana Britannica (1987), Ağıt Maddesi, C.1, Ana Yayıncılık, İstanbul.
 Boratav, Pertev Naili (1982), Folklor ve Edebiyat I-II, Adam Yayınları, İstanbul.
 Görkem, İsmail (2001), Türk Edebiyatında Ağıtlar, Akçağ Yayınları, Ankara.
 Kaya, Doğan (1999), Anonim Türk Halk Şiiri, Akçağ Yayınları, Ankara.
 Kudret, Cevdet (1980), Örneklerle Edebiyat Bilgileri, İnkılap ve Aka Basım, İstanbul.
 Şenel Süleyman (1988), Türk Edebiyatında Ağıt, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.1, TDV Yayınları, İstanbul.
 Şimşek, Esmâ (1993), Kadırlı ve Osmaniye Ağıtları, Tesfa Yayınları, Antakya.
 Türkçe Sözlük (1988), Ağıt Maddesi, C.1, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
 Uludağ, Süleyman (1988), Ağıt Maddesi, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.1, TDV Yayınları, İstanbul.